

УДК 159.98:376-057.87

Катерина Олександрівна Чупіна,
аспірант кафедри психології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0001-7479-0365
katarinka_chupina@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП в умовах закладу вищої освіти. Розглянуто особливості створення та функціонування команди психолого-педагогічного супроводу та інклюзивних груп, як інноваційної форми супроводу студентів з ООП. Визначено основні форми і методи навчання. Проаналізовано нормативно правову базу з даного питання. Розкрито досвід Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму у «Без бар'єрів» (факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини), щодо роботи зі студентами з ООП. Визначено основні механізми психологічної підтримки студентів з ООП, серед яких психологічна діагностика, психологічне консультування, групова робота, психолого-педагогічний супровід. Висвітлено результати дослідження, зокрема використовувалось анкетування з метою визначення рівня їх адаптації до умов освітнього процесу, визначення кола проблем з якими стикаються студенти с інвалідністю, методики: дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса–Р.Даймонда, «Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС–2)», «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький), здійснено порівняльний аналіз даних за останні 2 роки. Особлива увага приділена навчанню студентів з ООП у період дистанційного навчання, яке викликано поширенням COVID-19.

Запропоновано узагальнені поради, щодо навчання студентів з ООП під час дистанційного навчання, зокрема адаптація навчального матеріалу, збільшення аудіо- візуальних засобів, психологічна підтримка учасників освітнього процесу.

Ключові слова: інклюзивні групи, студенти з ООП, Covid-19, дистанційне навчання, команда психолого-педагогічного супроводу.

Kateryna Chupina ,
Posgraduate student of
the Department of Psychology,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University,
Uman, Ukraine
Katarinka_chupina@ukr.net

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article deals with the peculiarities of psychological and pedagogical support of students with special educational needs in the conditions of higher education institution. Peculiarities of creation and functioning of the team of psychological and pedagogical support and inclusive groups as an innovative form of support of students with special educational needs are considered. The main forms and methods of teaching are determined. The regulatory legal base on this issue is analyzed. The experience of the Center for Social and Educational Integration and Inclusive Rehabilitation and Social Tourism "Without Barriers" (Faculty of Social and Psychological

Education of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University) on working with students with special educational needs is revealed. The main mechanisms of psychological support for students with special educational needs are identified, including psychological diagnostics, psychological counseling, psychological support, psychological education, psychotherapy, group work, pedagogical support. The results of the research are highlighted, in particular, a questionnaire was used to determine the level of students' adaptation to the conditions of the educational process, to determine the range of problems faced by students with special educational needs. The following methods have been used: study of socio-psychological adaptation of K. Rogers - R. Diamond, "Diagnosis of communicative and organizational tendencies (COT-2)", "Diagnosis of leadership skill" (E. Zharikov, E. Krushelnytsky), "Assessment of the level of sociability" by Riahovsky. A comparative data analysis for the last 2 years has been carried out. Particular attention is paid to the training of students with special educational needs during distance learning, which is caused by the spread of COVID-19. Generalized advice on teaching students with special educational needs during distance learning is offered, in particular, adaptation of educational material, increase of audiovisual means, psychological support of participants of educational process.

Keywords: inclusive groups, students with special educational needs, Covid-19, distance learning, team of psychological and pedagogical support.

Новітні тенденції в освітньому просторі визнають рівний доступ до здобуття вищої освіти для осіб з інвалідністю, що виступає одним із пріоритетних напрямків діяльності університетів. Поряд з архітектурною доступністю та спеціальними аудіо-візуальними засобами, які необхідні таким студентам, постає питання психолого-педагогічного супроводу студентів з інвалідністю, починаючи з першого дня їх навчання в ЗВО, їх адаптації та соціалізації в новому освітньому середовищі.

На сьогодні значна частина вчених присвятила свою увагу вивченню особливостей навчання та супроводу студентів з ООП та особливостей дистанційного навчання, способів його організації в ЗВО.

Зокрема роботи Г. Давиденко присвячені дослідженню та аналізу кращих вітчизняних практик з втілення соціальної інклюзії обґрунтовано особливості соціально-педагогічної роботи зі студентами з особливими освітніми потребами у навчально-виховних підрозділах Університету «Україна» [2].

Теоретичні основи інклюзивного навчання у ЗВО вивчали О. Кучай, Т. Кучай [9] та висвітлили інклюзивну освіту як основну і найбільш ефективну формою здобуття якісної освіти людьми з особливими по потребами, значна увага у роботах приділяється психолого-педагогічному забезпеченню інклюзивної освіти в ЗВО як організованої системи, спрямованої на розвиток усіх компонентів особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їх можливостей. У працях А. Аріщенко [1] розглянуто проблеми навчання осіб з особливими потребами у вітчизняних ЗВО. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення доступності вищої освіти для осіб із особливими потребами. Охарактеризовано інтегроване й інклюзивне навчання студентів в університетах України, особливості дистанційного навчання та адаптація до навчання.

Процес інтеграції у навчальний простір, взаємодію студентів з ООП з однолітками, викладачами їх психологічний супровід розглядається у роботах М. Міщенко [11]. У роботах О. Єрмоєнко [3] розглянуто основні завдання психолого-педагогічного супроводу. Представлено особливості психологічної та педагогічної допомоги студентам з ООП в навчальному процесі, запропоновано компоненти, які можуть доповнити психолого-педагогічний супровід в умовах інклюзивного навчання.

У статті О. Денісової, Т. Гудіної розглядаються проблеми дистанційного навчання студентів з обмеженими можливостями під час пандемії, робота аналізує реакцію студентів з інвалідністю на карантин, спричинений пандемією, а також описує специфіку та тяжкість проблем залежно від виду обмежень здоров'я студентів [15].

Ставлення студентів та потреби у дистанційному навчанні під час карантину за допомогою он-лайн опитування вивчалось у роботах Ю. Ненко, Ю. Снісаренко [16]. У

роботі О. Кравченко [8] вперше системно проаналізовано досвід українських ЗВО щодо упровадження дистанційного навчання та узагальнення інноваційних практик та практичного досвіду, який може слугувати методичною основою для науково-педагогічних працівників щодо удосконалення та розширення форм та методів дистанційного навчання.

Однак не розглянутим залишається питання інклюзивного навчання студентів з ООП, особливості психолого-педагогічного супроводу та проблеми які виникли в умовах дистанційного навчання, у зв'язку з поширенням COVID-19.

Метою дослідження стало вивчення ефективності створення інклюзивних груп та функціонування команди психолого-педагогічного супроводу для студентів з ООП, які навчаються в закладах вищої освіти.

Дослідження базується на експериментальній перевірці ефективності створення інклюзивних груп та функціонування команди психолого-педагогічного супроводу для студентів з ООП, які навчаються в закладах вищої освіти.

Діагностичні методики, які спрямовані на визначення особистісних характеристик студентів з ООП, серед яких методики: дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса–Р. Даймонда, «Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС–2)», «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький), здійснено порівняльний аналіз даних за останні 2 роки.

Дослідження проводилось на базі Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів». Було залучено 90 студентів I–VI курсів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, які мають інвалідність. Гендерний показник не застосовувався.

ЗУ «Про освіту» [5], в ст. 3 декларується право кожного на отримання якісної освіти та неприпустимість дискримінації а расою, інвалідністю, статтю, релігійних або політичних переконань. ЗУ «Про вищу освіту» [4] в ст. 3 декларується необхідність створення в ЗВО необхідних умов для реалізація права на якісну вищу освіту особам з ООП.

Важливим документом в сфері інклюзивного навчання стала Постанова Кабінету Міністрів України (від 10 липня 2019 р. №635) «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» [13] декларує надання освітніх послуг на рівній основі, без дискримінації.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти» [10] для студентів з ООП які потребують додаткової чи постійної підтримки під час освітнього процесу рекомендується створення інклюзивних груп, які створюються наказом керівника закладу на основі письмової заяви студента з ООП, або його законних представників, довідки що підтверджує інвалідність та індивідуальної програми реабілітації (за наявності).

Для повноцінної інтеграції студента з ООП в освітній процес, на базі ЗВО, може створюватись команда психолого-педагогічного супроводу, або відповідний підрозділ.

Психолого-педагогічний супровід являє собою системну діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямовану на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум.

Важливим складником психолого-педагогічного є психологічна адаптація, особливо під час 1-го року навчання, під час якої головним завданням психолога ЗВО є створення система заходів, спрямованих на формування в особи здатності пристосовуватися до існуючих у суспільстві вимог та критеріїв за рахунок присвоєння їй норм і цінностей даного суспільства [6].

Ефективність створення та функціонування інклюзивних груп можемо розглянути на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. В університеті здобувають освіту особи з інвалідністю 102 особи [7]. Задля підтримки студентів з ООП та їх успішної адаптації до умов навчання створено на базі факультету соціальної та психологічної освіти Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» [14]. Одним з завдань центру є надання у процесі навчання й виховання кваліфікованої психолого-медико-педагогічної допомоги з урахуванням стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку молодшої людини. Завдання реалізується шляхом упровадження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу студента з особливими освітніми потребами (затвердженого рішенням Вченої ради №5 від 26.11.2019 р.) одним з компонентів якого є створення інклюзивних груп [12]. Протягом 2 років на факультеті створено 5 інклюзивних (3 у 2019 р. та 2 у 2020 р.).

Створено команду психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП до завдань якої входять:

- збір інформації про особливості розвитку студента, його інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів соціально-психологічних та корекційних послуг, що можуть бути надані в межах закладу вищої освіти на підставі висновку МСЕК, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожного студентка з ООП та моніторинг його виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку студента з ООП;
- надання методичної підтримки науково-педагогічним працівникам закладу вищої освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції студентів з ООП в освітнє середовище; проведення консультативної роботи з батьками студентів з ООП щодо особливостей їх адаптації, навчання та участі в позааудиторній діяльності;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі вищої освіти серед науково-педагогічних працівників та студентів з метою недопущення дискримінації та порушення прав студента, формування дружнього та неупередженого ставлення до студентів з ООП [12].

Для зручності під час навчального процесу для студентів з ООП розроблена «Індивідуальна програма розвитку студента з особливими освітніми потребами». Дана програма містить відомості про самого студента, Індивідуальний освітній план», який складається з графіку освітнього процесу на навчальний рік та індивідуальна картка здобувача вищої освіти.

Двічі на рік проводяться засідання команди психолого-педагогічного супроводу на яких розглядаються питання, щодо виконання індивідуального навчального плану здобувачами освіти, що навчаються в інклюзивних групах, психолого-педагогічний супровід студентів з ООП, напрямків роботи практичного психолога в рамках

психологічного супроводу студентів, регулярними є анкетування для студентів з ООП, результати яких допомагають корегувати індивідуальні програми реабілітації та визначати пріоритетні напрямки у роботі з студентами з ООП. Особлива увага відводиться питанню організації дистанційного навчання на факультеті.

У січні 2019 року та у жовтні 2020 року з метою визначення напрямків соціально-психологічних та корекційних послуг, що можуть бути надані в межах закладу вищої освіти, в університеті було проведено описування серед студентів з ООП.

Загальна вибірка досліджуваних склала 90 респондентів у 2019 році та 63 респондента в 2020 році студентів I–VI курсів УДПУ. Питання в анкетуванні стосувалися рівня задоволеності студентів своїм життям, проблем та труднощів з якими стикалися студенти з інвалідністю а також їх включення в позанавчальне життя. З результатами анкетування можна ознайомитись в табл. 1.

Таблиця 1.

Результати анкетування

№	Питання	Варіанти відповіді	Результати 2019	Результати 2020
1.	Як Ви оцінюєте стан свого здоров'я	Відмінний стан здоров'я	14,3 %	9,5 %
		Гарний стан здоров'я	42,9 %	41,3 %
		Задовільний стан здоров'я	37,1 %	42,9 %
		Незадовільний стан здоров'я	5,7 %	6,3 %
2	Чи охоче Ви приступаєте до організації різних заходів на факультеті?	Так	19,2 %	27 %
		Ні	37,7 %	17,4 %
		Залежить від спрямування заходу	43,1 %	55,6 %
3	Чи вільно Ви можете висловити свою думку під час великого скупчення людей?	Так	37,7 %	41,3 %
		Ні	22,1 %	14,4 %
		Залежить від людей, які поряд	40,2 %	44,4 %
4	Чи приймаєте Ви участь у тренінгах, форумах, конкурсах, які проводяться в університеті та поза його межами?	Так	42,9 %	52,4 %
		Ні	57,1 %	47,6 %
5	Як Ви зазвичай проводите свій вільний час? (можливість вибору декількох варіантів відповіді)	наодинці з смартфоном	15,1 %	32,7 %
		з друзями	48,6 %	28,6 %
		з родиною	27,1 %	26,9 %
		з коханою людиною	4,2 %	3,2 %
		читаючи книги, гуляючи	5 %	18,6 %
6	Чи приймаєте Ви активну участь в позанавчальному житті факультетів та університету,	так, я волонтер	11,4 %	9,5 %
		так, я учасник(ця) студентського наукового товариства	17,1 %	12,7 %
		так, я учасник (ця) центру, літературного об'єднання	14,4 %	10,5 %
		так, я спортсмен (ка)	3,1 %	4,8 %
		ні, я лише вчусь	54 %	62,5 %
7	Визначіть, на Вашу думку, які якості найбільш яскравіше сформовані у Вас?	уміння працювати в команді	39,1 %	42,9 %
		лідерські якості	18,6 %	22,2 %
		Креативність	48,1 %	52,4 %

(можливість декількох відповідей)	вибору варіантів	організаторські здібності	10,9 %	12,2 %
		Комунікація	36,1 %	41,3 %
		емоційний інтелект	26,1 %	28,6 %
		робота з інформацією	32,2 %	33,3 %
		системне мислення	18,7 %	20,6 %
		Мотивація	26,1 %	33,3 %

Протягом 2 років сталими є труднощі, з якими стикаються студенти з ООП, серед організаційних труднощів, які зазнають студенти з ООП під час навчання варто відзначити період адаптації, пошук аудиторій та пари в різних корпусах університету. Також виникали труднощі під час підготовки до практичних та лабораторних занять.

Серед побутових труднощів студенти з ООП виділяють складність пошуку житла, незручна транспортна розв'язка, непристосованість деяких кімнат гуртожитку, відсутність архітектурної доступності в загальних душових кімнатах в гуртожитку.

Серед труднощів, які виникали під час адаптації у студентів з ООП відзначили невпевненість в собі, зміна місця проживання та самостійне життя без батьків, пошук аудиторій, пари в різних корпусах, незрозумілий розклад пар, адаптація до стилю викладання викладачів – стилі дуже різноманітні, що впливало на засвоєння тої чи іншої інформації. Серед заходів, які допомогли під час адаптації варто відзначити екскурсії по місту, різні заходи, де були залучені студенти, привітний викладацький колектив.

Найскладніше під час навчання для студентів з ООП є важкість сприйняття інформації на парах, незрозумілий розклад, відсутність архітектурної доступності, комунікація з деякими викладачами.

Особливим викликом стало дистанційне навчання в університеті, адже під час проведення лекцій/практичних в онлайн-режимі виникають проблеми деякі студенти мають поганий зв'язок та не до кінця розуміють викладачів та навчального матеріалу, виникають проблеми під час оформлення індивідуального плану навчання та комунікації в викладачами.

Аналізуючи рівень соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю в освітньому середовищі нами було проведено діагностування за допомогою методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса–Р. Даймонда. На початковому етапі дослідження нами було визначено:

- за показником адаптованості, що характеризує загальний рівень ефективності процесу адаптації зокрема в новому освітньому середовищі, відображає ступінь психологічної напруженості респондентів, тривожності 16 % показали високий рівень адаптованості, 54 % – середній рівень та 30 % показали низький рівень адаптованості до умов освітнього середовища. Важливо відмітити що найгірші показники ми спостерігаємо на I курсі навчання, що в свою чергу спричинене недостатньою кількістю часу та вказує на повільний темп адаптації до нових умов серед респондентів;
- за показником самосприйняття, що показує рівень уявлень про свої потреби та можливості, ставлення до себе як до особистості ми отримали такі результати: 18 % – високий рівень, 62 % – середній, 20 % – низький. Варто зазначити що високий рівень самосприйняття допомагає краще адаптуватися до нових умов та адекватно оцінювати свої можливості та потреби у суспільстві. Низький рівень самосприйняття призводить до порушень під час адаптації до нових умов, часто викликає замкнутість та відстороненість;

- за показником прийняття інших, що відображає толерантне ставлення до думок, вчинків та поведінки інших людей, їх намірів та потреб в колективі, 29 % мають високий рівень, 66 % – середній рівень та 15 % – низький рівень. Що вказує на високий відсоток толерантності та прийняття серед студентів з інвалідністю, що в свою чергу допомагає вибрати правильну стратегію під час спілкування з одногрупниками та швидше пройти процес адаптації в новому колективі;
- емоційний комфорт, показник який вказує на відчуття задоволеності та спокою в освітньому колективі, або на відчуття пригнічення, та небажання знаходитись в даному освітньому просторі. За результатами діагностування 45,4 % респондентів показали високий рівень емоційного комфорту, 31,9 % – середній, 62,7 % – низький рівень, що в свою чергу свідчить про високий рівень прийняття та взаємодопомоги студентам з інвалідністю під час навчання та поза його межами;
- інтернальність (внутрішній локус контролю), показує рівень відповідальності за свої результати в навчанні, вміння нести відповідальність за свої вчинки та результати спільної діяльності під час освітнього процесу, 12 % респондентів показали високий рівень, 21,1 % – середній рівень та 66,9 % показали низький рівень інтернальності, що в свою чергу свідчить про високу вірогідність підкорятися впливу інших, низький рівень лідерських якостей, та невміння в повній мірі нести відповідальність за результати своїх вчинків;
- показник домінантності, показує прагнення індивіда до лідерства, самостійності у прийнятті рішень та вираженню власних думок та ідей, серед респондентів ми отримали такі результати: 13,6 % – високий рівень, 20,8 % – середній рівень, 65,6 % – низький рівень. Такі показники, в першу чергу, свідчать про несформованість лідерських якостей у студентів з інвалідністю, конформність, невміння відстоювати свою точку зору або ідею, вказує на пасивність під час навчального процесу.

З метою визначення рівня комунікативних і організаторських схильностей серед студентів з інвалідністю на ми було проведено діагностування за допомогою методики «Виявлення й оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС–2)».

Результати якого дозволяють нам стверджувати про задовільний розвиток організаторських та комунікативних схильностей, зокрема:

- низький рівень продемонструвало 23 % респондентів, що характеризує таких студентів, як замкнутих, невпевнених в собі, вони часто уникають контактів з новими людьми, не приймають участь в громадському житті.
- 14 % респондентів мають рівень нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії, у новому колективі, віддають перевагу перебуванню на самоті.
- 39 % респондентів характеризуються середнім рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми не обмежують кола своїх знайомств, відстоюють свої думки і планують свою працю. 21 % респондентів відноситься до групи з високим рівнем. Вони не розгублюються у новій обстановці, швидко знаходять собі приятелів, постійно прагнуть до розширення кола своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким,

друзям, виявляють ініціативу у спілкуванні. 3 % респондентів мають дуже високий рівень прояву зазначених схильностей.

З метою визначення прояву лідерських якостей серед студентів з інвалідністю нами було проведено дослідження за допомогою методики «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький).

Результати дослідження виявили що у 52 % респондентів якості лідера виражені слабо, у 36 % респондентів помірно виражені якості лідера; у 10 % опитаних лідерські якості виражені сильно; 2 % респондентів проявили себе як лідери, які схильні до диктату. Високий прояв лідерських якостей допомагає студентам з інвалідністю краще адаптуватися в умовах освітнього простору, швидше знаходити шляхи вирішення проблем та краще взаємодіяти з одногрупниками. Лідерство, як якість особистості допомагає студентам з інвалідністю на повну міру проявляти себе як особистість в тому числі через реалізацію власних ініціатив та проєктів, участі у грантових програмах та міжнародних обмінах. У свою чергу низький рівень лідерських якостей може виражатися через невпевненість в собі, боязнь проявляти себе під час колективної роботи, невпевненість в власних силах, що в свою чергу погіршує комунікацію з одногрупниками та збільшує рівень фрустрованості особистості.

Серед основних механізмів, які використовуються для підтримки студентів з ООП варто відзначити:

- Психологічну діагностику – проводиться психологом університету на початку кожного навчального року, з метою визначення індивідуальних психологічних особливостей, слабких та сильних сторін студента з ООП.
- Психологічне консультування – проводиться за запитом студента з ООП з метою активізації внутрішніх ресурсів та вирішення проблем, які виникають та стосуються міжособистісних стосунків, спілкування, вирішення конфліктних ситуацій, проблем особистісного зростання та інше; (у період дистанційного навчання консультації проходять онлайн за допомогою меседжерів та відео зв'язку).
- Групова робота – проведення психологічних тренінгів, інтерв'ю, занять із психологічної просвіти та інформування студентів з ООП, для пошуку шляхів розв'язання власних психологічних проблем, формування навичок самопізнання та саморозвитку, опанування нових комунікативних і поведінкових стратегій.

Особлива увага студентам з ООП приділяється під час дистанційного навчання. Для зменшення труднощів, які виникають у студентів з ООП під час адаптації та навчання працюють куратори та студентські куратори, які стають менторами для студентів з ООП, та допомагають їм у разі необхідності. Комунікація відбувається через соціальні мережі, telegram та viber та за необхідності проходять особисті зустрічі, зазвичай в неформальній обстановці. Для кращого засвоєння інформації, за потреби, викладачі можуть додатково пояснювати пройдений матеріал під час консультацій та після пар. Під час дистанційного навчання консультації перейшли у формат онлайн за допомогою відеозв'язку, зокрема програм Zoom, Skype, Google Meet. Важливим є адаптація навчального матеріалу відповідно до нозології студента, серед основних механізмів варто відзначити:

1. Для студентів вадами слуху варто надсилати лекційні та презентаційні матеріали на пошту, та за необхідності пояснювати незрозумілі моменти лекцій, за можливості лекційні заняття варто перекладати сурдомувою та

транслювати на спеціальному екрані, якщо студент звик читати по губам можливий артикуляційний переклад.

2. Для студентів з вадами зору, варто надіслати аудіо, або відеозапис лекції для детальнішого ознайомлення, на необхідності надати консультації.
3. Важливою є адаптація процедури екзамену для студента з ООП (важливо надати більше часу для проходження контролю, у випадку проведення екзамену за допомогою відеозв'язку, необхідно озвучувати питання, та підготувати електронний варіант, який можливо продемонструвати на екрані).

Спираючись на результати дослідження варто відзначити ефективність функціонування інклюзивних груп та команди психолого-педагогічного супроводу, зокрема ми можемо побачити позитивну динаміку у розділах отримання неформальної освіти серед студентів з ООП, збільшилась впевненість в собі та покращились показники soft skill. Змінились показники щодо кола спілкування, збільшилась кількість студентів з ООП, які проводять вільний час з родиною, або за переглядом улюбленого фільму або читання книги. Зменшився час який приділявся друзям та % участі в позанавчальному житті факультету, але це можна пов'язати з карантинними заходами, дистанційним навчанням та переходом навчання та спілкування у формат онлайн.

Студенти з ООП отримують всебічну підтримку від викладачів та адміністрації факультету, за необхідності адаптується навчальний матеріал, проводяться додаткові консультації. У період дистанційного навчання посилено працюють куратори та студентські куратори, які стають менторами для студентів з ООП, та допомагають їм у разі необхідності. Спілкування формат онлайн за допомогою відеозв'язку, зокрема програм Zoom, Skype, Google Meet.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аріщенко А. Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5. С. 381–389.
2. Давиденко Г. Соціально-педагогічна робота зі студентами з особливими освітніми потребами у навчально-виховних підрозділах університету «Україна». *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. № 22. С. 73–81.
3. Єрьоменко О. Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими потребами в вищих навчальних закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. № 15. С. 313–320.
4. ЗАКОН УКРАЇНИ : Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 21.04.2021).
5. ЗАКОН УКРАЇНИ : Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.04.2021).
6. ЗАКОН УКРАЇНИ : Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15#Text> (дата звернення 23.04.2021).
7. Звіт ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc/Звіти%20ректора/Звіт%20ректора%20за%202019%20рік.pdf> (дата звернення 18.04.2021).
8. Кравченко О.О. Організаційно-змістові засади дистанційного навчання у ЗВО України в умовах карантинних обмежень. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2020. № 1(9). С. 118–135.

9. Кучай Т., Кучай О. Теоретичні основи інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. *Науковий вісник мну імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 2. С. 162-164.
10. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з ООП в закладах освіти.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/2019/08/07/rekomendatsi_iorganizatsiya-navchannyaoop.pdf (дата звернення 23.04.2021).
11. Міщенко М. Психологічний супровід студентів з особливими потребами. Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості – 2020: матеріали I Міжнародної науково-практичної офлайн-онлайн конференції. Переяслав-Хмельницький, 2020. С. 230–233.
12. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП.
URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc/Нормативні%20документи%20УДПУ/Положення%20про%20команду%20соціально-психологічного%20супроводу%20студента%20з%20особливими%20освітніми%20потребами.pdf> (дата звернення 23.04.2021).
13. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF> (дата звернення 23.04.2021).
14. Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів». URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/наука/науково-дослідні-центри-2/про-насс/> (дата звернення 23.04.2021).
15. Denisova O. A., Lekhanova O. L. & Gudina T. V. Problems of distance learning for students with disabilities in a pandemic. *SHS Web of Conferences*. 2020. S. 87
<https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700044>
16. Nenko Y., Kybalna N. & Snisarenko Y. (2020). The COVID-19 Distance Learning: Insight from Ukrainian students. *Revista Brasileira De Educação Do Campo*, 5, e8925.
<https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e8925>

REFERENCES

1. Arishchenko, A. (2018). Inklyuzivniy osvityniy prostir ZVO Ukrayini: suchasniy stan ta perspektivi rozvitku. *Pedahohichni nauki: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi*. 5. 381–389.
2. Davydenko, H. (2018). Sotsialno-pedahohichna robota zi studentamy z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u navchalno-vykhovnykh pidrozdilakh universytetu «Ukraina». *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. 22. 73–81.
3. Mishchenko, M. (2020). Psykholohichniy suprovid studentiv z osoblyvymy potrebamy. *J. Aktualni problemy suchasnoi psykholohii: shliakhy stanovlennia osobystosti – 2020: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi oflain-onlain konferentsii*. 230–233.
4. Yeromenko, O. (2016). Psychological and pedagogical support of the students with special needs in higher educational institutions. *J. Aktualni Pytannia Humanitarnykh Nauk*. 15, 313–320.
5. Denisova, O.A. Lekhanova, O.L. & Gudina, T.V. (2020). Problems of distance learning for students with disabilities in a pandemic. *SHS Web of Conferences*.
<https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700044>
6. Kravchenko, O. (2020). Orhanizatsiino-zmistovi zasady dystantsiinoho navchannya u ZVO Ukrainy v umovakh karantynnykh obmezhen. *J. Mizhnarodnyi Naukovyi Zhurnal «Universytety i Liderstvo»*. 1(9), 118–135.

7. ZU «Pro osvitu». Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. ZU «Pro vyshchu osvitu». Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
9. ZU «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh vyshchoi osvity». Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF>
10. Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladakh osvity. Vziato z <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkliuzyvne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>
11. ZU «Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini». Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15#Text>
12. Zvit rektora Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny. Vziato z <https://udpu.edu.ua/documents/doc/Звіти%20ректора/Звіт%20ректора%20за%202019%20рік.pdf>
13. Tsentr sotsialno-osvitnoi intehratsii ta inkliuzyvnoho rehabilitatsiino-sotsialnoho turyzmu «Bez barieriv». Vziato z <https://fspo.udpu.edu.ua/наука/науково-дослідні-центри-2/про-насс/>
14. Polozhennia pro komandu sotsialno-psykholohichnoho suprovodu studenta z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. Vziato z <https://udpu.edu.ua/documents/doc/Нормативні%20документи%20УДПУ/Положення%20про%20команду%20соціально-психологічного%20супроводу%20студента%20з%20особливими%20освітніми%20потребами.pdf>
15. Denisova, O. A., Lekhanova, O. L. & Gudina T. V. (2020). Problems of distance learning for students with disabilities in a pandemic. *SHS Web of Conferences*. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700044>
16. Nenko, Y., Kybalna, N. & Snisarenko Y. (2020). The COVID-19 Distance Learning: Insight from Ukrainian students. *Revista Brasileira De Educação Do Campo*, 5, e8925. <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e8925>

Бібліографічний опис для цитування:

Чупіна К. О. Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами в умовах закладу вищої освіти. *Психологічний журнал*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. Вип. 7. С. 74–84.